

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

<https://strategy2024.tsue.uz/> 17-18 OCTOBER 2024

**2030 | «UZBEKISTAN»
STRATEGY**

**GLOBAL VA MILLIY IQTISODIYOT TRENDLARI:
«O'ZBEKISTON - 2030» STRATEGIYASI**

17-18 OCTOBER 2024 TRENDS

**GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC
TRENDS: «UZBEKISTAN-2030» STRATEGY**

CONFERENCE «IFRS» ГЛОБАЛЬНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ:
СТРАТЕГИЯ «УЗБЕКИСТАН - 2030»

**YASHIL IQTISODIYOT VA
TARAQQIYOT**

**GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И РАЗВИТИЕ**

ILMIY ELEKTRON JURNAL

**2024
MAXSUS SON**

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

74-91 xalqaro daraja

ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 558 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil

16-17-oktabrda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Teshaboyev To'liqin Zakirovich, iqtisod fanlar doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich, i.f.d., prof., TDIU Infratuzilmani rivojlantirish va iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIU professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori

Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., (PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., (PhD) TAQU katta o'qituvchisi

Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Krissi Luis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya

Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

ISSN 2992-8982

9 772992 898002

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Teshaboyev Tolkin Zakirovich, doctor of economics, professor, rector of Tashkent State University of Economics

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich, DSc, Prof., TDIU Vice-Rector for Infrastructure Development and Economic Affairs

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

KBK: 65.011(5O')ya43 G 55

UO'K: 330.34:005.44(575.1)(08)

ISBN: 978-9910-8817-6-3

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi
huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi
Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi
huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi
rayosatining 2023-yil 1-apreldagi
336/3-son qarori bilan ro‘yxatdan
o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

“Yashil” iqtisodiyotga jadal o‘tish va barqaror texnologik o‘zgarishlar provard maqsadlarimiz	12
Abduraxmonova Gulnora Kalandarovna	
Noqonuniy sigaretalar hajmini Empty pack survey hamda Gap analysis usullari yordamida aniqlash (O‘zbekiston Respublikasi misolida)	17
Sanjar Mirzaliev, Bobur Qoraboev, Surmaniso Mirzalieva	
Raqamli transformatsiya sharoitida bank xizmat turlarini rivojlantirish istiqbollari	22
A. R. Norov, N. N. Norova	
Raqamli iqtisodiyot rivojida tijorat banklari kapitalini takomillashtirish istiqbollari	28
Norov Akmal Ruzimamatovich	
Ishsizlik darajasini kamaytirish yo‘lidagi strategik yondashuv: tadbirkorlikka o‘rgatish va kasbiy tayyorlash	33
Bakiyeva Iroda Akbarovna, Qurbonov Samandar Pulatovich	
Meva-sabzavot mahsulotlarini eksportga yo‘naltirishda standart talablariga uyg‘unlashtirishni baholash va uni amalga oshirish yo‘llari	42
Xojiyev Elshod Yoqub o‘g‘li	
Investitsiyalarni jalb qilishda foyda solig‘idan foydalanish	50
Zarif Oripovich Axrorov	
Mamlakat iqtisodiy o‘sish va rivojlanishida xorijiy investitsiyalarning roli	55
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
O‘zbekiston sharoitida “yashil” iqtisodiyotni joriy etish istiqbollari: nazariya va amaliyot	60
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li	
Aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatini takomillashtirish yo‘nalishlari	65
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Mehnat bozorida aholi bandligini oshirishning zamonaviy usullari	70
Xuvaydullaeva Iroda Xusniddin qizi	
Ichki turizmni rivojlantirishning tashkiliy mexanizmining asosiy prinsiplari	76
Isomiddinov Inomjon Qurbonali o‘g‘li	
Yengil sanoat korxonalarida ichki audit jarayonlari va uning samaradorligini oshirish istiqbollari	79
Maxmudov A.N.	
Ishlab chiqarish resurslaridan foydalangan holda korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish	86
Karimov Akramjon Ikromjon o‘g‘li	
Kredit foiz stavkalari va unga ta’sir etuvchi omillar tahlili	92
Orifova Dilnoza Obid qizi	
O‘zbekistonda hayot sug‘urtasini rivojlantirish yo‘llari	97
Jamolova Xonzoda O‘rolboy qizi	
Soliqqa Tortishning Mohiyati va Uni Iqtisodiyotdagi Ahamiyati	102
Ruziyev Shaxzod Behzod o‘g‘li, Togayev Salim Sobirovich	
Raqamli texnologiyalarning oziq-ovqat sanoatini rivojlantirishdagi ta’siri	110
Abduraxmonova Zuxra Toxir qizi	
O‘zbekistonda sog‘lomlashtirish turizmini rivojlantirishda inson resurslarining o‘rni	115
Shaymanova Nigora Yusupovna	
Biznes jarayonlarining samaradorligini baholash ko‘rsatkichlarini muvofiqlashtirish usullari	121
Abdusalomova Nodira Baxodirovna	

Turizmda inson resurslarini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	126
J. Mansurov	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llanilishi.....	131
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Aholi ixtiyoridagi resurslarni jalb qilish orqali aholi turmush darajasini oshirish.....	138
Jo'raeva Shahlo Uchqun qizi	
Turistik xizmatlarning samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	141
Abduvohidov Abdumalik Mahkamovich	
Xo'jalik subyektlarining moliyaviy salohiyatini mustahkamlash va moliyaviy barqarorligini ta'minlashni uslubiy jihatlari.....	146
Xasanov Baxodir Akramovich, Akramov G'olibjon Bahodir o'g'li	
Mahsulot raqobatbardoshligini baholash usullari va ulardan foydalanish muammolari.	153
Onorboev Sh.M.	
Loyihalarni Islom modeli asosida moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	159
Aminova Nilufar Umarboy qizi	
O'zbekiston tijorat banklarida foiz riskini boshqarish tizimini takomillashtirish	167
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Ayollar inson kapitalini rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	174
S.A.Bozorova, M.M.Xolmatov	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini yaratish bilan bog'liq loyihalarni moliyalashtirish	179
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Effectiveness of using blockchain technologies in cash flow audit in enterprises of the republic of Uzbekistan.....	188
Atamurodov Saidmurad Yakhyoyevich	
Loan portfolio of banks in Uzbekistan and ways to improve the efficiency of loan portfolio management.....	196
Avazkhon Agzamov, Dilrabo Malikova	
Digitization of the economy and its role in enhancing bank stability and reducing poverty	201
Kholiyorov Murod Kahramon ugli, Kholiyorova Shokhista Kahramon kizi	
Directions for sustainable development of tourism in the namangan region of Uzbekistan.....	204
Khusniddin Egamnazarov	
Improving comprehensive monitoring of cash flows in the treasury through intelligent information fusion systems applications.....	208
Shodmonkulova Shahlo	
Importance of staff service quality at uzbek halal restaurants in Uzbekistan	214
Shodiyona Sanginova	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida barqaror turizmni iqtisodiy rivojlantirishda hunarmandchilikning o'rni.....	220
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	
Mamlakat turizmini barqaror rivojlanishida mice turizmining ahamiyati.....	226
Xalimova Fayyoza Nafasovna	
Ways to expand the position of the light industrial enterprise in the yarn and knitwear market.....	231
Musayeva Shoirazimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Improvement of methodology of accounting and analysis of included financial statements and investments in subsidiary societies	238
Nasirkhodjaeva Dilafruz Sabitkhanovna	

Raqamli iqtisodiyot sharoitida investitsiyalar: barqaror iqtisodiy o'sishning muhim omili.....	254
Amonova Nazokat Utkurovna	
O'zbekiston respublikasi korxonalarida pul oqimlari auditida blokchain texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	259
Atamurodov Saidmurod Yaxyoyevich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida o'zbekistonda turizm xizmatlar iste'molini oshirishning ekonometrik tahlili	267
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalalari.....	278
Erkinxojiyev I.	
Yengil sanoat korxonalarida marketing jarayonlarini tashkil etishning xorij tajribasi	283
Bazarova Fayoza Tuxtamurodovna	
Fiskal siyosatni rivojlantirishda "yashil" budjet daromadlarini o'rganish.....	287
Meyliyev O.R., Gofurova K.	
Raqamli iqtisodiyot: raqamli transformatsiyaning yashil shaharlarning iqtisodiy o'sishiga ta'siri.....	293
Xotamov Ibodulla, Najmiddinov Yahyo	
Buxoro viloyatining kichik va o'rta biznesdagi o'rni, viloyatdagi tumanlar faoliyatidan kelib chiqib hududlarni toifalarga ajratish.....	301
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda ishlab chiqarishning optimal hajmi tahlili	306
Qlichev Baxtiyor Pardaevich, Xoldorov Sardor Umarovich	
Toshkent viloyati fermer xo'jaliklari faoliyatining samaradorligini tanlanma kuzatuvlar asosida statistik tadqiq etish	313
Murodov Jahongir Choriyevich	
O'zbekiston Respublikasida sanoat tarmog'i faoliyati samaradorligini statistik baholashning ustuvor yo'nalishlari.....	316
To'raeva Zilola Turg'unovna	
"Yashil" sanoat siyosati – ekologik xavfsizlikni ta'minlashning ustuvor vositasi	320
Muqimov Sherali Axmadali o'g'li	
Raqamli biznes marketingida yashil buxgalteriya hisobining roli: barqaror rivojlanish nuqtai nazaridan qarash.....	327
Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, Iskandarov Xurshid Iskandarovich, Yoqubov Madaminbek Abdurahim o'g'li	
Fiskal barqarorlikni ta'minlashda "natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish" uslubidan foydalanish imkoniyatlari.....	333
Kasimova Gulyar Axmatovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Регулирование занятости и управление трудовыми ресурсами в сфере туризма.....	339
Адылова Зулфия Джавдатовна, Тухтаева Хуршида Фарходовна	
Семь IPO и SPO в экономической истории узбекистана: достижения, проблемы и выводы	346
Чинкулов Кахрамон Равшанович	
Совершенствование учета затрат на производство и калькуляция себестоимости продукции	355
Омонов Шердор Ойбек угли	
Areas of effective use of marketing in the development of foreign economic relations	360
Akhmedov Ikram Akramovich	
Sanoatda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning iqtisodiy masalalari	367
Ismoilova Gulchiroy Tolliboy qizi	

Hududlarni iqtisodiy rivojlanishida investitsiyalar ko'rsatkichi tahlili (Sirdaryo viloyati misolida)	373
Karimqulov Jasur Imomboyevich, Alimova Dilafro'z Tohir qizi	
Raqamli transformatsiya davridagi iqtisodiy o'sishga to'rtinchi sanoat inqilobining ta'siri.....	381
Mirxamidova Zahinabonu Mirxamid qizi	
Investitsion muhit va uning hududlarni iqtisodiyot va ijtimoiy rivojlanishdagi ahamiyati.....	388
Muxamadjanov Shaxriyor Solidjon o'g'li	
Portfel investisiya loyihalarini kreditlashni takomillashtirish.....	395
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
O'zbekistonda kapital bozorini rivojlantirish masalalari	401
Turdieva Uzeyda Omirbaevna	
Korxonalarning tashqi savdo faoliyatini rivojlantirishda tijorat banklari faolligini oshirish yo'llari.....	408
Ibragimov Mansur Axmetovich	
Methodological foundations of the quality management system in construction industry enterprises.....	414
Usmanov Ilkhom Achilovich, Buriyev Xakim Toshimovich	
Qishloq xo'jaligini rivojlantirish jarayonini ekonometrik modellashtirishda xorijiy davlatlar tajribasining ahamiyati.....	419
Butanova Dilnoza Rustamovna	
O'zbekistonda qishloq turizmini rivojlantirishda Janubiy Koreya tajribasini o'rganish.....	423
Agzamova Nargiza Gapurovna	
Kimyo sanoatiga innovatsiyalarni joriy etish bo'yicha rivojlangan davlatlar tajribasi.....	427
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Концептуальные основы и перспективы развития деятельности кадастровых служб республики узбекистан на основе интеллектуальных технологий	430
М.К. Валиев, А.Х. Абдуллаев, А.Р. Марахимов, Б.М. Ахмедов	
Mahalliy avtomobil benzini tarkibidagi uglevodorod fraksiyalariga ekstragentlarining ta'sirini o'rganish	435
Maxmudov Muxtor Jamolovich, Murtazaev Feruzbek Ismatovich	
Oliy ta'lim muassalaridagi davlat xaridlari tizimining takomillashishi	441
Atamuratova Nilufar Yaxshigeldiyevna	
Tijorat banki daromadlari – moliyaviy barqarorlikning omili sifatida.....	446
Umarov Davron Shavkatovich	
Xalqaro globallashuv va institutsional islohotlar chuqurlashuvi sharoitida bank tizimini barqarorligini oshirish mexanizmlari	452
Radjapov Kamoladdin Erkayevich, Erkayeva Bibirobiya Kamoladdin qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion risklarni boshqarishning ilmiy-uslubiy asoslari.....	457
Xasanov Xayrullo Nasrullaevich	
Kichik biznesni boshqarish – statistikaning o'rganish obyekti sifatida	461
Mamatkulov Baxtiyor Xalmuradovich	
Mintaqa iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishining asosiy omillari.....	466
O.X.Xamidov, D.Sh.Yavmutov	
Ta'minot zanjirini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishni afzalliklari	469
Yuldashev Abduxakim Abdukarimovich	
Hududlarda bank xizmatlari biznesini rivojlantirishning ayrim masalalari	475
Serjanov Aymurat Medetbaevich	
Sport jarohatlarining psixologik oqibatlar va ularni bartaraf etish usullari.....	479
Mirzaliyeva Surmaniso Alisher qizi	

Building a sustainable workforce: the role of green HRM in driving corporate environmental responsibility.....	482
Omanova Nargiza Rustam qizi	
Biznes jarayonlarni boshqarishning nazariy asoslari.....	491
Yusupova Dildora Turadjanovna	
Научные и теоретические основы управления организационным поведением.....	494
Юсупов Улугбек Шукруллаевич	
To'g'ridan - to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda mintaqalarning nisbiy afzalliklari.....	496
Yusupova Nafisa Voxidovna	
Sanoat korxonalarida boshqarishning tashkiliy tizimini takomillashtirish yo'llari.....	499
Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
The evolution of neuromarketing concepts	501
Boltaeva Zinora Mirdjonovna	
Qurilish materiallari sanoatida ishlab chiqarishni klaster asosida tashkil etishni takomillashtirishning ahamiyati	504
Ibragimov Salohiddin Ochilovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida raqamli marketing strategiyasidan foydalanish imkoniyatlarini oshirish.....	508
Umarxodjayeva Arafatxon Muzaffar qizi	
Mahalliy farmatsevtika korxonalarida marketing strategiyalaridan foydalanish.....	511
Xasanov Soxib Latifovich	
Hududlarning ijtimoiy tabaqalashuv tendensiyalarini baholashga ilmiy yondashuvlar	515
Xakimov Ziyodulla Axmadovich	
Tijorat banklarining marketing xizmatlarini takomillashtirish	519
Raximov Shoxrux Furqatovich	
Buxgalteriya hisobi obyekti va moliyaviy hisobot elementi sifatida asosiy vositalar tavsifi va tasniflanishi	523
Boltaev Abror Sayitmuradovich	
To'qimachilik korxonalarini raqobatbardoshligini ta'minlovchi strategiyani tanlash usullari.....	527
Tojiyeva Maxliyo	
Xorijiy sayyohlarni jalb etishda mehmonxona infratuzilmasining roli: o'zbekiston misolida sayyohlar tajribasining iqtisodiy tahlili.....	530
Narziqulov Elbek Farxod o'g'li	
O'zbekistonda eksport kredit agentligini tashkil etish zarurati va uning iqtisodiy samaradorligi.....	532
D.E.Qarshiev	
Davlat xaridlarining xalqaro tarixiy rivojlanish bosqichlari	535
Majidov Nizom Baxramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlash istiqbollari	538
M.E.Rajabboyev	
ICT week Uzbekistan 2025: Milliy texnologiyalar haftaligining yakunlari va ularning O'zbekiston IT-ekotizimiga ta'siri.....	541
Jumaboyev Akmaljon Sheraliyeovich	
KAMBAG'ALLIK ISHSIZLIK VA MIGRATSIYA MASALALARI TAHLILI	545
Karshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИНАНСОВЫХ МЕХАНИЗМОВ АУТСОРСИНГА В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ИНСТРУМЕНТЫ.....	548
Хамидов Анис Чориевич	

KAPITAL BOZORI ORQALI MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA INVESTITSIYA JALB QILISHNING AQSH TAJRIBASI	553
Holov Sherali	

KAPITAL BOZORI ORQALI MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA INVESTITSIYA JALB QILISHNING AQSH TAJRIBASI

Holov Sherali

Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Tadqiqotda mahalliy va xorijiy olimlarning mavzuga doir ilmiy ishlari hamda moliya bozorining joriy holati tahlil qilingan. Moliya bozori instrumentlari orqali moliyalashtirish davlat va korporativ siyosatning kompleks mexanizmlaridan biri sifatida o'rganilgan. Amerika Qo'shma Shtatlarida moliya bozorida kapital jalb qilish tajribasi asosida sog'lom raqobatni shakllantirishga doir xulosalar, ilmiy takliflar va amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: aksiyalar, obligatsiyalar, emitent, suveren obligatsiyalar, korporativ obligatsiyalar, moliya bozori, pul bozori.

Abstract: The study analyzes the research works of domestic and foreign scholars on the topic, as well as the current state of the financial market. Financing through financial market instruments is examined as one of the complex mechanisms of state and corporate policy. Based on the experience of capital raising from financial markets in the United States, conclusions, scientific proposals, and practical recommendations aimed at fostering healthy competition are presented.

Key words: shares, bonds, issuer, sovereign bonds, corporate bonds, financial market, money market.

Аннотация: В исследовании проанализированы научные труды отечественных и зарубежных учёных по теме, а также текущее состояние финансового рынка. Финансирование через инструменты финансового рынка изучено как один из комплексных механизмов государственной и корпоративной политики. На основе опыта привлечения капитала с финансовых рынков США представлены выводы, научные предложения и практические рекомендации по формированию здоровой конкурентной среды.

Ключевые слова: акции, облигации, эмитент, суверенные облигации, корпоративные облигации, финансовый рынок, денежный рынок.

KIRISH

Mamlakat iqtisodiyotiga investitsiyalarni jalb qilish imkoniyati ko'p jihatdan mamlakatlarning milliy fond bozorini rivojlanish darajasiga bevosita bog'liq. Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida moliya bozorlari orqali investitsiyalarni jalb etishda milliy fond bozorlarining globallashuv jarayonlari jadallashib bormoqda. Hozirda rivojlangan davlatlarda fond bozori yoki qimmatli qog'ozlar bozorining YalMdagi salmog'i rivojlanmagan davlatlarga nisbatan sezilarli darajada yuqori.

Moliya bozori yaxshi rivojlanmagan mamlakatlarda yirik kapitalni jalb qilish va yirik loyihalarga investitsiya kiritish ko'plab murakkabliklarni yuzaga keltiradi. Kapitalga bo'lgan talab va taklif miqdorining ko'pligi natijasida shakllangan raqobat mexanizmi orqali bozorda kapitalga nisbatan yagona bozor bahosi shakllanadi. Bugungi globallashuv uchun keng imkoniyatlar yaratilgan sharoitda maxsus vositachilik tuzilmalaridagi ko'p sonli operatsiyalar hisobiga pul va boshqa aktivlar muomalasi xarajatlari pasaymoqda, risklar sug'urtalanmoqda, sotiladigan aktivlar turlari kengaymoqda.

Moliya bozorida kapitalga bo'lgan talab va taklif asosida vositachilar yordamida kapitalni kreditor va qarz oluvchi o'rtasida qayta taqsimlash mexanizmi amal qiladi. Shundan kelib chiqib, amaliyotda pul mablag'lari oqimini haqiqiy egasidan qarz oluvchiga va aksincha yo'naltiruvchi moliya-kredit institutlari faoliyati tashkil etiladi. Moliya bozorining asosiy funksiyasi bo'sh pul mablag'larini ssuda kapitaliga aylantirishda ham namoyon bo'ladi.

Moliya bozorini rivojlantirish bilan bog'liq tadqiqotlarni amalga oshirish jarayonida birinchi navbatda e'tiborga olinishi lozim bo'lgan jihat — moliya bozorining mazmun-mohiyati, tasnifi va o'ziga xos xususiyatlari yuzasidan yagona to'xtamga kelish hisoblanadi.

Xorijiy iqtisodiy adabiyotlarda moliya bozorlari pul mablag'lari oqimini jamg'aruvchidan qarz oluvchiga yo'naltiruvchi bozor institutlari jamlanmasi sifatida ta'riflanadi. Frederik Mishkin ortiqcha mablag'larga ega bo'lgan shaxslardagi pul mablag'larini mablag' yetishmayotganlarga o'tkazishga xizmat qiluvchi bozorlarni moliya bozorlari deb ataydi [1].

U. Sharpe investitsiyalarga quyidagicha ta'rif beradi: «Istiqbolda yanada ko'proq miqdordagi mablag' olish uchun ma'lum miqdordagi pul bilan bugun ajralishdir. Real investitsiyalar asosan moddiy aktivlarga (yer, uskunalar, zavodlar) qilingan investitsiyalardir. Moliyaviy investitsiyalar esa qog'ozda bitilgan shartnomalardir. Ularga oddiy aksiyalar va obligatsiyalar kiradi. Rivojlanayotgan iqtisodiyotda investitsiyalarning asosiy qismi real investitsiyalarga tegishlidir. Rivojlangan davlatlarda esa investitsiyalarning asosiy qismi moliyaviy investitsiyalash institutlarining keng miqyosda rivojlanishi hisobiga real investitsiyalarning o'sishiga sabab bo'ladi. Investitsiyalarning bu ikki shakli bir-biri bilan raqobatlashuvchi emas, balki bir-birini to'ldiruvchidir» [2].

M. B. Hamidulin ilmiy tadqiqotlarida moliya bozorlari orqali O'zbekiston iqtisodiyotiga investitsiyalarni jalb qilish hamda mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiya qilish jarayonini moliyalashtirish xususiyatlari bayon qilgan [3].

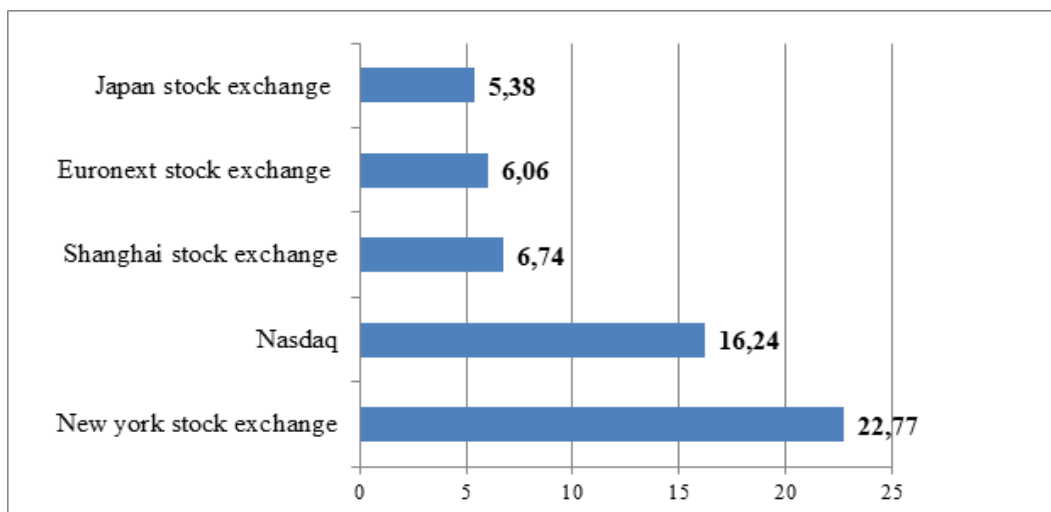
S. E. Elmirzayev tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda moliya bozori "moliyaviy instrumentlardan foydalanish asosida moliyaviy vositachilar orqali vaqtincha bo'sh pul mablag'larini qayta taqsimlash yuz beradigan bozor" deb ta'riflanadi [4].

U. Xoliqov tomonidan amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot ishlarida moliya bozorining tarkibiy qismi hisoblangan fond bozoriga quyidagicha yondashuv ilgari suriladi: "Fond bozori yuridik va jismoniy shaxslarning qimmatli qog'ozlarni muomalaga chiqarish, oldi-sotdisini amalga oshirish va ularning qoplanishi bilan bog'liq bo'lgan munosabatlar tizimi sifatida qaralishi lozim" [5].

I. Butikov o'zining ilmiy ishlarida O'zbekistonda qimmatli qog'ozlar bozorining shakllanishi va faoliyat ko'rsatishi muammolari bo'yicha izlanishlar olib borgan. J. I. Karimqulov esa O'zbekiston iqtisodiyotida qimmatli qog'ozlarning rolini oshirish bo'yicha tadqiqotlar olib borgan [6].

Mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasi unda yaratilgan investitsiya muhitiga ko'p jihatdan bog'liqdir. Investitsiya muhitining qulayligi investitsiya faoliyatining rivojlanishi, ichki va tashqi investitsiyalarni jalb qilishning ko'lam, yo'nalishlari va samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun yuqori investitsiya jalb qilish darajasiga ega bo'lgan mamlakatlar, boshqa shart-sharoitlar bir xilligi sharoitida, odatda yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlariga erishmoqdalar.

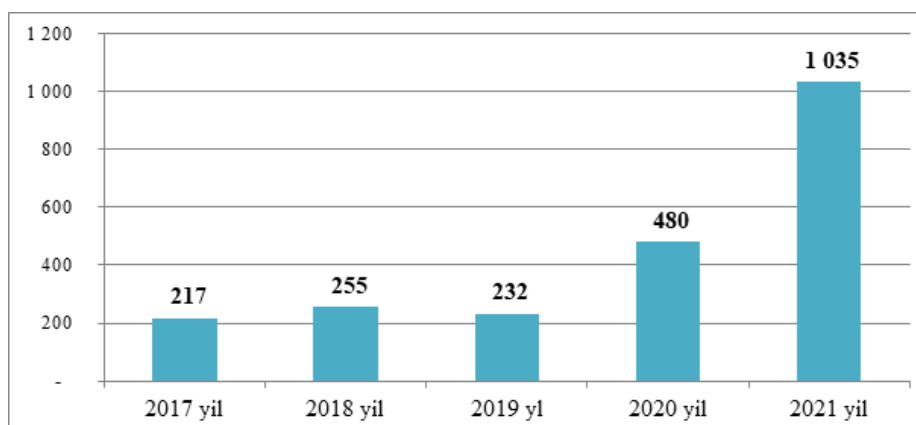
Dunyodagi eng yirik kapitalizatsiyaga ega bo'lgan fond birjalari AQShda joylashganligi ushbu mamlakatning hozirda jahon fond bozorining markazi ekanligini ko'rsatadi. Jahondagi eng katta kapitallashuvga ega fond birjasi — 22,77 trln AQSh dollari kapitallashuviga ega bo'lgan Nyu-York fond birjasidir. Undan keyingi o'rinda 16,24 trln AQSh dollari kapitallashuvi bilan NASDAQ fond birjasi turadi. Jahondagi uchinchi eng yirik birja esa Xitoyning moliyaviy markazi sifatida tan olingan Shanxay fond birjasi bo'lib, uning kapitallashuvi 6,74 trln AQSh dollarini tashkil etadi.

1-rasm. Dunyodagi eng yirik fond birjalari 2023-yil 1 yanvar holatiga kapitalizatsiya qiymati.(trln.Aqsh dollari)¹

Jahon fond birjalari haqida fikr yuritar ekanmiz, eng yirik ikkita fond birjasining AQShda joylashganligini ta'kidlab o'tishimiz joiz. Aynan shu ikki yirik fond birjasi AQShni qimmatli qog'ozlar savdosining global markaziga aylantirmoqda, desak noto'g'ri bo'lmaydi. NASDAQ fond birjasi to'liq raqamli savdo maydoni ekanligiga alohida e'tibor qaratish lozim, chunki ushbu birjada barcha savdolar to'liq raqamli texnologiyalar orqali amalga oshiriladi. Bunga fond birjasining jismonan (bino ko'rinishidagi) mavjud savdo maydonchasiga ega emasligi yaqqol dalil bo'la oladi.

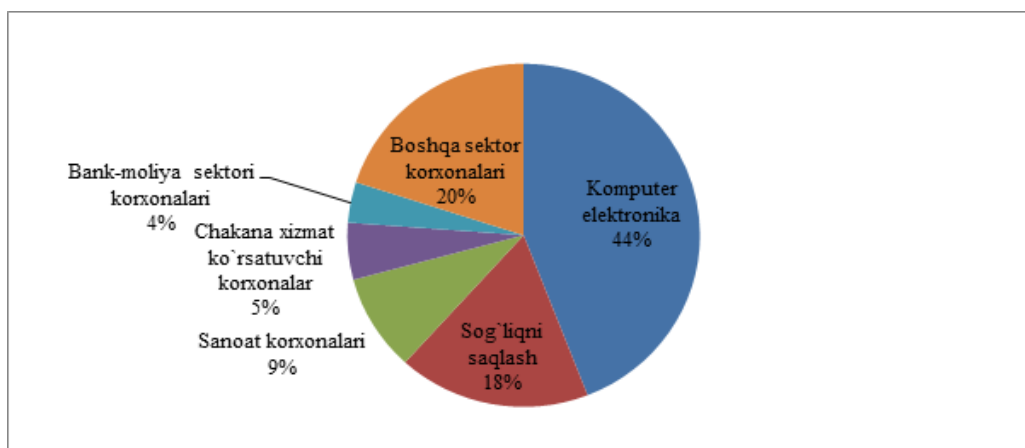
1 SIFMA. Trends in the Capital Markets - 2021 outlook. p. 6.

2-rasm. Aqshda 2017-2021-yillar oralig'ida o'tkazilgan Ipolar soni²

Yirik fond birjalarining mavjudligi ko'plab yangi korxonalar uchun IPO o'tkazish va faoliyatini kengaytirish maqsadida moliya bozorida qo'shimcha resurslar jalb qilish imkoniyatini yaratmoqda. AQShda 2017–2021-yillarda fond bozorida aksiyalarini dastlabki ommaviy joylashtirgan korxonalar sonining yil sayin oshib borishi kapital jalb qilishga bo'lgan intilish ortayotganligini ko'rsatadi. Xususan, 2017-yil davomida 217 ta korxona tomonidan aksiyalarni dastlabki ommaviy joylashtirish amalga oshirilgan bo'lsa, 2021-yilga kelib ushbu ko'rsatkich 1 035 tani tashkil etgan.

Raqamli texnologiyalar qo'llanilishi natijasida fond bozorlari investorlar uchun savdolarini amalga oshirishda keng qulayliklar yaratmoqda, bu esa bozorda yangi korxonalar paydo bo'lishi uchun ham qo'shimcha motivatsiya vazifasini bajarmoqda.

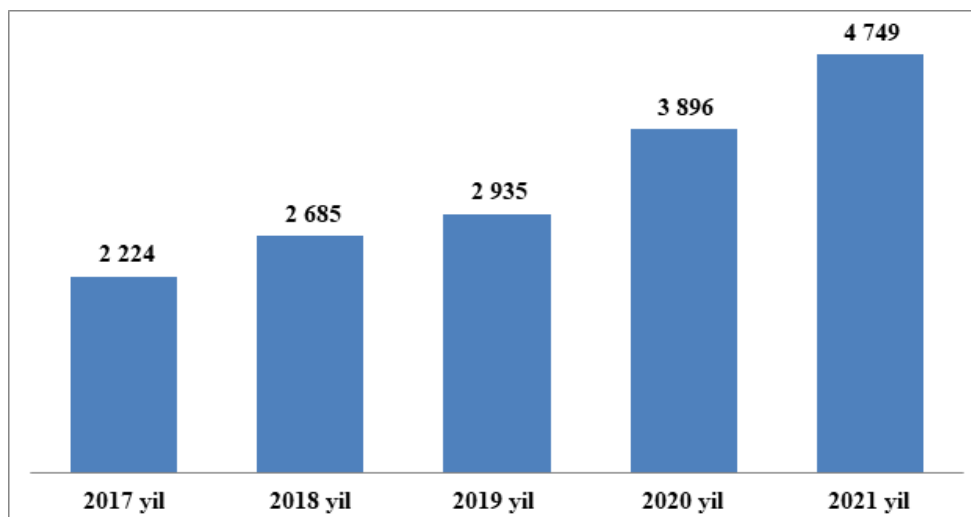
3-rasm. Aqshda 2017-2021-yillar oralig'ida IPO amalga oshirgan korxonalarning tarmoqlar kesimida tahlili³.

Yangi korxonalarning bozorga kirib kelishi ko'plab tarmoqlarda faoliyat yuritayotgan korxonalar uchun o'z bizneslarini kengaytirish uchun zarur bo'lgan resurslarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishga zamin yaratadi. AQShda 2017–2021-yillar oralig'ida IPO amalga oshirgan korxonalarning tarmoqlar kesimida tahlili shuni ko'rsatadiki, eng ko'p IPO kompyuter va elektronika tarmog'ida faoliyat yuritadigan korxonalar tomonidan amalga oshirilgan bo'lib, jami IPOlarning 44 foizini tashkil etadi. Keyingi o'rinlarda sog'liqni saqlash sohasida faoliyat yuritadigan korxonalar — 18 foiz, sanoat korxonalari — 9 foiz, chakana biznes subyektlari — 5 foiz, bank-moliya sektori korxonalari — 4 foiz va boshqa tarmoqlarga oid korxonalar — 20 foizlik ulushga ega.

Iqtisodiyotda korporativ sektorni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlardan biri kengaytirilgan ishlab chiqarish asosida o'sishni ta'minlashdir. Bu esa o'z navbatida kompaniyalar uchun kengaytirilgan ishlab chiqarishni tashkil etishning moliyalashtirish manbalarini optimallashtirishni talab qiladi. Kompaniyalarni rivojlantirishda o'z mablag'lari va qarz mablag'lari hisobidan moliyalashtirish imkoniyatining mavjudligi sababli, o'z mablag'larining yetishmasligi sharoitida korporativ sektor moliya bozorida qarz mablag'i ko'rinishidagi moliyaviy resurslarni jalb qilishga bo'lgan talabni yuzaga keltiradi.

² SIFMA. Trends in the Capital Markets - 2021 outlook. p. 6.

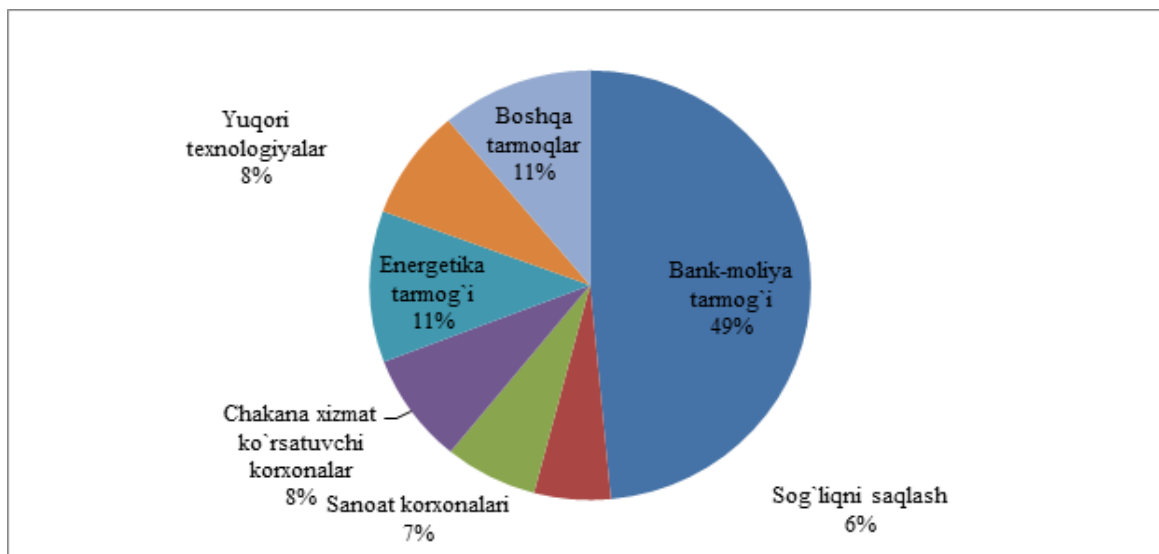
³ <https://www.sifma.org/resources/research/fact-book>

4-rasm. AQSHda 2017–2021-yillarda emissiya qilingan obligatsiyalar hajmi. (mlrd.Aqsh dollarida)⁴

Bugungi kunda nafaqat davlat tomonidan, balki bir qator aksiyadorlik jamiyatlari tomonidan ham aksiyalar emissiya qilish bilan bir qatorda korporativ obligatsiyalarni emissiya qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2017–2021-yillarda AQSh fond bozorlarida joylashtirilgan obligatsiyalar hajmidan ko'rinib turibdiki, qarz kapitali ko'rinishidagi moliyaviy vositalarning ham savdosi ortib bormoqda. Xususan, 2017-yilda emissiya qilingan obligatsiyalar hajmi 2 224 mlrd AQSh dollarini tashkil qilgan bo'lsa, 2021-yilda ushbu ko'rsatkich 4 749 mlrd AQSh dollariga yetgan.

Korporativ obligatsiyalarni chiqarishda qarz oluvchi kompaniya foiz stavkasini va emissiya muddatini mustaqil belgilaydi. Bu esa kompaniyaga boshqa qarz olish instrumentlariga, jumladan tijorat banki kreditlariga nisbatan kengroq imkoniyatlar yaratadi, ya'ni qarzni yanada moslashuvchan qiladi.

5-rasm. Aqshda 2017–2021-yillar oralig'ida emissiya qilingan korporativ obligatsiyalarning tarmoqlar kesimida tahlili⁵.

AQSHda 2017–2021-yillar oralig'ida emissiya qilingan korporativ obligatsiyalarning tarmoqlar kesimida tahlili shuni ko'rsatadiki, qarz ko'rinishidagi moliyalashtirish asosan bank–moliya sektori korxonalari tomonidan qo'llanilgan bo'lib, ushbu sektor tomonidan emissiya qilingan obligatsiyalar jami emissiya hajmining 49 foizini tashkil etadi. Keyingi o'rinlarda energetika tarmog'i — 11 foiz, yuqori texnologiyalar tarmog'i — 8 foiz, chakana xizmatlar sohasi — 8 foiz, sanoat korxonalari — 7 foiz va boshqa tarmoqlarga mansub korxonalar — 11 foizlik ulushga ega.

⁴ SIFMA. Trends in the Capital Markets - 2021 outlook. p. 6.

⁵ SIFMA. Trends in the Capital Markets - 2021 outlook. p. 6.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Amerika Qo'shma Shtatlarining qimmatli qog'ozlar bozori dunyoda eng rivojlangan bozor hisoblanib, har yili ko'plab korxonalar uchun aksiyalar va obligatsiyalar emissiya qilish orqali moliya bozorlaridan katta miqdorda resurslar jalb qilish imkoniyatini taqdim etmoqda.

AQSh moliya bozorlarining jahonda eng rivojlangan bozor bo'lishining asosiy sababi sifatida moliya bozorini tartibga solishning eng qat'iy tizimlaridan biri aynan shu mamlakatda qo'llanilishi bilan izohlash mumkin. Mamlakatda moliya bozorida faoliyatning barcha jihatlarini qonunchilik asosida batafsil tartibga solingan va unga rioya etilishi ustidan qat'iy nazorat o'rnatilgan. Belgilangan talablarning bajarilishini nazorat qilish jarayonida esa raqamli texnologiyalardan keng foydalaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. «Халқ сўзи» газетаси, 2018 йил 29 декабрь № 271-272 (7229-7230) сони.
2. Sharpe, W. F., Alexander, G. J., & Bailey, J. V. (1999). Investment. Prentice Hall Incorporated.
3. Хамидулин М.Б. Основные направления оптимизации структуры финансирования экономики Узбекистана современная наука: актуальные проблемы и пути их решения №1, январь 2019 г.
4. Элмирзаев, С. Э., Бердиев, Ў. Ж. Ў., & Бўриев, Ж. П. Ў. (2021). Миллий корпоратив облигациялар бозори: жорий ҳолат ва истиқболлар. Экономика и финансы (Ўзбекистан), (2 (138)), 33-38.
5. Холіқов, У. (2016). Фонд бозори: назария ва талқин. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (6), 479-485.
6. Бутиков, И. Л. (2017). Основные направления совершенствования государственного регулирования фондового рынка в условиях современного
7. SIFMA. Trends in the Capital Markets - 2021 outlook. p. 6.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Shahzod Avilqulov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. Maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

